

ויקהל

צריך לדעת טעם שהוצרך לומר "ויקהל" אחר שהוא דבר הרגיל בכל עת
אשר יצווה דבר ה'?

1: "סיבה פרקטית"

רשב"ם

לקחת מכל אחד מחצית השקל לגלגלת, וגם להזהירם על מלאכת המשכן:

2: "תיקון החטא"

אלשיך

ויקהל משה וכו'. והוא כי כאשר חטאו היה על ידי הקהל כמה דאת אמר (לעיל לב א) ויקהל העם על
אהרן, כי זולת חומר העון היה גם ברבים שהוא חילול ה', על כן גם בתיקון צריך יהיה כן בהקהל
לקדש ה' במה שיעשו התיקון והתשובה. וזהו ויקהל משה:

3: "להתאחד עם משה לאחר חטא העגל"

רש"י (פרק לד:ל)

"וייראו מגשת אליו" - בא וראה, כמה גדולה כחה של עבירה, שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה,
מהו אומר (שמות כד:יז) "ומראת קבוד ה' קאש אקלת בראש קהר לעיני בני ישראל", ולא יראים
ולא מזדעזעים; ומשעשו את העגל, אף מקרני הודו של משה היו מרתיעים ומזדעזעים:

אור החיים

ונראה כי לצד שראו כי "קרן עור פניו וייראו מגשת אליו" (שמות פרק לד), לזה הוצרך להקהיל
את כולן לבל ימנעו קצת מהמורא, וזה שדקדק לומר את כל עדת.

(המצב לאחרי חטא העגל נראה שמרע"ה ממשיך ומתקדם ברוחניות שלו לעומת התדרדרות העם -
ולכן מסביר האו"ח הקדוש שיש צורך להקהיל את כולם שוב להתחיל לבנות מחדש לצמצם פערים
בין המנהיג לעמו.)

הרב אהרון ליכטנשטיין (פרשת ויקהל ה'תשנ"ז)

נראה שניתן לדבר כאן (לאחר חטא העגל) לא רק על שיקום היחסים בין עם ישראל לקב"ה, אלא
גם על שיקום היחסים בין עם ישראל למשה. לעם ישראל היה קשר מיוחד אל משה. הוא זה
שהוציא אותם ממצרים ושטיפל בכל בעיותיהם, והם ראו בו מנהיג ואב. גם לאחר חטא העגל מיהר
משה להתחנן עבור עם ישראל, והגמרא מתארת לאיזו תעוזה הגיע בתחינה זו: "ועתה הניחה לי
ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול וגו'" - אמר ר' אבהו: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר
לאמר, מלמד שתפסו משה לקב"ה כאדם שהוא תופס את חברו בבגדו ואמר לפניו: 'ריבוננו של
עולם, אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם'" (ברכות לב ע"א). ובהמשך הגמרא: "ויחל משה
את פני ה' - אמר ר' אלעזר: מלמד שעמד משה בתפילה לפני הקב"ה עד שהחלהו" (ועיין שם
דרשות נוספות). משה היה מוכן לעשות דברים נועזים מאוד עבור עם ישראל. גם בהמשך עלה
משה שוב אל הר סיני ואמר לקב"ה: "ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין - מחני נא מספרך אשר
כתבת" (ל"ב, לב).

הבעיה היא שכל זה נעשה בין ה' למשה, ועם ישראל לא ידע על כך מאומה. נבחן את הדברים
מנקודת מבטם של בני ישראל. ראשית, הם היו סבורים שכל חטא העגל נבע מזה שמשה בושש
לבוא. שנית, תגובתו הראשונית של משה לחטא הייתה שבירת הלוחות - ניפוץ ההישג של מעמד

הר סיני. אחר כך ירד משה למטה, וגרם למותם של החוטאים. בהמשך עלה שוב להר, וחזר עם בשורות רעות: "לא אעלה בקרבך כי עם קשה ערף אתה... ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך" (ל"ג, ג-ה). לאחר מכן לקח משה את אוהלו ונטע אותו מחוץ למחנה. אותו משה, שקודם לכן עמד עליו עם ישראל מהבוקר ועד הערב (י"ח, יג), הוא עכשיו מבודד ומרוחק - "והביטו אחרי משה עד בואו האהלה" (ל"ג, ח). הגמרא בקידושין לג ע"ב אומרת שיש שדרשו פסוק זה לשבח ויש שדרשוהו לגנאי. הירושלמי בשקלים (פ"ה ה"ב) מסביר כיצד דרשו אותו לגנאי: אלו שהביטו אחרי משה טענו "חמון שקין, חמון כרעין, חמון קופד. אכיל מן דיהודאי, ושתי מן דיהודאי, כל מדליה מן דיהודאי" (- ובתרגומו של בעל קרבן העדה: "ראו השוקיים, ראו הכרעיים, ראו בשרו. וכל זה ממה שהוא אוכל ושותה מן היהודים, וכל רכושו מן היהודים"). הטחת דברים חמורים כאלו התאפשרה רק משום שעם ישראל כלל לא ידע עד כמה השתדל משה עבורו אצל הקב"ה. רק בספר דברים, 40 שנה מאוחר יותר, סיפר משה לדור הבא את כל בקשותיו ותחינתו לקב"ה. על כל פנים, ייתכן מאוד שבתחילת פרשתנו הקהיל משה את עם ישראל כדי ליישר את ההדורים וכדי לשקם את היחסים ביניהם.

4: "אחדות בעם לאחר חטא העגל"

ואולי אפשר להוסיף בעניין זה במבט הלאומי גם כן - אחרי כל מה שעבר בתוך העם עצמו בחטא העגל - חוץ מעצם הנפילה, העובדה שבני לוי הרגו את אחיהם בצוויו של משה - אסור היה לעבור על סדר היום בלי שכולם יבואו ביחד ויעשו שלום ביניהם - אגודה אחת. אחרי שעוברים משברים לאומיים אסור לעבור לחזור לשגרה בלי התכנסות ובירור יחד.

בדומה מסביר הרש"ר הירש בספרו "חורב" את העניין הזה ברובד האישי יותר - בראש השנה תוקעים "תקיעה תרועה תקיעה" - ה"תקיעה" מסמלת התכנסות לעומת ה"תרועה" שמסמלת הליכה למלחמה. בימים הנוראים אנחנו מצווים קודם לכל להתכנס בתוך עצמינו ואז להכריז מלחמה על חולשותינו וחסרונותינו - אולם לאחר העבודה הקשה הזאת ולאחר בירור פנימי אינטנסיבי אנחנו מצווים לתקוע שוב עוד תקיעה להתכנס כאדם חדש.

5: "להתחיל מחדש"

צרור המור

ויקהל משה. לפי שהפסיק למעלה בעשיית העגל. ובכפרת ישראל. ובעליית משה להר פעמים. ולפי שהשי"ת אמר לישראל כי לא אעלה בקרבך לא היו צריכין למשכן. אבל עכשיו שחזרו לקדמותן. חזר עתה להקהיל את ישראל אנשים ונשים מחדש. להזהיר להם על מעשה המשכן. כאלו היום נולדו והיו עם נולד. ורמז גם כן באומרו את כל עדת בני ישראל. להורות כי בראשונה לפי שנצטווה הדבר לכולם והיה בהם ערב רב לא עלתה המלאכה לפועל. לפי שהם לא ראוים למשכן ולשכיבה. אבל עכשיו ויקהל משה את כל עדת בני ישראל. הכשרים בלי עירוב ובלי פסולת:

6: "אדם כי יקריב מכם קרבן"

כלי יקר

"ויקהל משה" - פירש רש"י למחרת יום הכפורים וכו', ובפרשת יתרו כתיב (שמות יח:יג) "וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּשָׁב מֹשֶׁה לְשַׁפֵּט אֶת הָעָם" ופירש רש"י שם כי זה היה למחרת יום הכפורים. ונראה לפרש שידוע שהקהל זה היה להודיע להם מצות המשכן והנדבה כמו שיתבאר בסמוך, והיה משה חושש פן יתנדב אחד מהם למשכן דבר שאינו שלו והוא חושב כי הוא תופסו בדין וזה לא יתכן לבנות הבית הגדול והקדוש הזה מן הגזל ומקום המשפט שמה הרשע, על כן הכריז משה תחילה מי בעל דברים יגש אלי למשפט באופן שכל העם על מקומו יבוא בשלום ונודע לכל אחד מה שהוא שלו או אינו שלו על ידי שהיה דן ביניהם ואז היה מודיעם ענין הנדבה לאמר קחו מאתכם תרומה לה', ומאתכם היינו משלכם....

ויקרא א:ב

אדם כי יקריב מכם קרבן לה'... ונראה לפרש שרצה להזהיר כל מקריבי קרבן לה' שלא יכשלו בשני דברים אשר בהם נכשלו קין והבל שהיו ראשונים בהקרבת קרבן, כי קין נכשל במה שהביא מן הפחות והגרוע והוא זרע פשתן והחטאים בנפשותם צריכין להביא נפש הבהמה תמורת נפשם, ובדוחק התיר הקדוש ברוך הוא לעני להביא מנחה שאין בה נפש ומעלה עליו כאילו הקריב נפשו כמו שפירש רש"י על פסוק ונפש כי תקריב מנחה (ב א), והבל אף על פי שהביא מבכורות צאנו מכל מקום לא טוב עשה שלא נתעורר אל הקרבן מעצמו ולא נזדרז למצוה זו מעצמו, רק אחר שראה שהקריב קין קרבן אז נתקנא בו, והבל הביא גם הוא להשוות עצמו אליו כמבואר למעלה בפרשת בראשית:

על כן אמר אדם כי יקריב מכם לשון יחיד, לומר לך שהמקריב יהיה כאדם הראשון בקרבנו שהיה יחידי בעולם, וכשם שמזה הצד היה ניצול מן הגזל שהיה יחידי והיה הכל שלו, כך מזה הצד היה ניצול מן הדבר שנכשל בו הבל כי מצד שהיה יחידי בעולם ודאי נתעורר אל הקרבן מעצמו ולא מצד שראה אחרים עושין, ועל זה אמר אדם כשיהיה כאדם הראשון כי יקריב מכם שתהיה ההקרבה מכם ולא מזולתכם כי מכם ובכם יבוא ההתעוררות אל המקריב, זהו קרבן לה' כי ודאי אין כוונתו כי אם לשם ה' לאפוקי מי שאינו נתעורר מעצמו זהו אינו מכם ואינו קרבן לה'. אינו מכם, שהרי ההתעוררות בא לו מאחרים ולא מכם ממקריב הקרבן עצמו, ואינו קרבן לה', כי כל מה שהוא קנאת איש מרעהו אינו עושה כי אם להתהדר עצמו בפני הבריות ונמצא שאינו קרבן לשם ה' כי אם לשם הבריות. וזה שאמרו (שבת כח ב) שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היה לו במצחו לכך נזדמן לו שור בעל קרן אחת כי היה דומה אל האדם שהיה קרן אחד רצה לומר שהיה יחידי בעולם ולא גזל משום אדם, ולא נתעורר משום אדם, כי אם מעצמו דהיינו מכם על כן עלה קרבנו לרצון, נמצא שקרבן לה' הפסיק הענין. ואחר כך אמר מן הבהמה וגו' להוציא זרע פשתן אלא יעשה כהבל שהביא מבכורות צאנו. ומה שאמר תקריבו קרבנכם היינו מחלביהן החלק המובחר שאדם בוחר לעצמו הנקרא קרבנכם אותו תקריב לגבוה. ונקט קרבנכם לשון רבים כפירוש רש"י לומר ששנים מקריבין בהמה:

ויש אומרים אדם כי יקריב מכם מגופו ממש, על ידי צומות ורוח נשברה זהו קרבן לה' וחלק גבוה לבד, אמנם מה שאתם מקריבים מן הבהמה מן הבקר זהו קרבנכם כי אתם האוכלים מזבחי שלמיכם הכהנים והבעלים, לכך נקט קרבנכם לשון רבים כי אינו חלק אלוה לבד:

7: "משה אמת ותורתו אמת"

מאור ושמש

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם ששנת ימים תעשה קלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש. ופירש רש"י: והוא לשון הפעיל, שאינו אוסף אנשים בימים - אלא הן נאספים על פי דיבורו. יש לדקדק בדברי הכתובים האלו, מה זה לשון 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות', וכי שייך בדיבורים 'עשיה'. וגם היה לו לכתוב 'אלה המצוות אשר צוה ה' לעשות' או 'אלה המעשים אשר צוה ה' לעשות'. וגם הסמיכות - מה הוא שמירת שבת למלאכת המשכן, ודרשת חז"ל (מכילתא ויקהל) לומר שאין דוחה וכו' כבר כתוב לעיל בפרשת תשא, בפסוק (שמות לא ב) ראה קראתי בשם בצלאל. ויותר קשה כאן, שכתוב 'לעשות אותם', וכל מצוות שבת הוא עיקר שלא לעשות כידוע לכל, שכל איסורי שבת הם רק 'לאוין'. וגם קשה על לשון רש"י ז"ל 'שאינו אוסף אנשים בימים רק הם נאספים על פי דיבורו' קשה, וכי קרא משה לכל אחד ואחד מישראל שיבא לאסיפה זו; הגם שיוכל לומר שצויה להכריז על ידי איזה אנשים - היה לו לכתוב כך כמו שכתב לקמן 'ויצו משה ויעבירו קול במחנה', וכאן כתיב 'ויקהל משה' - משמע שמשם בעצמו אסף אותם, וזהו קשה - הבנה איך אסף אותם על פי דיבורו בעצמו.

ונראה לפרש על פי פשוטו כך, דהנה מצאנו וראינו בכל דור ודור גם בדורות הללו, כשיש צדיק בדור שמקדש עצמו ומזדכך עצמו בכל אופני הקדושה ועוסק תמיד בתורה ובתפלה ובמצוות ובמעשים טובים לשם פעלם לה' לבדו - לזה האיש נאספים בכל דור ודור אסיפת חברים הרבה, לשמוע ממנו תורת ה' ועצות טובות לעבודת הבורא ברוך הוא ושאר ענינים, ולתפלה גם כן; מחמת שהצדיק הזה מאיר עיניהם בכמה ענינים, איך לעבוד ה' באמת ובהתלהבות, ומעורר אותם לתשובה שלימה. וכך היה בהוג בימי התנאים והאמוראים, שהיה להם ישיבות גדולות וזמן אסיפה בשבתא

דריגלא, לדרוש להם התורה ודרכי ה' באמת, כידוע מדברי חז"ל בתלמוד בכמה מקומות, בבבא מציעא ובבבא בתרא. ועיקר האסיפה היה בשבת, כי בשבת יש להצדיק הזה קדושה גדולה, והשגות גדולות בתורה ומוסר, ויכול להורות לעם ה' דרכי ה' על פי דיבורו הקדוש וטוב. ולזה הצדיק יש לו אסיפה וקיבוץ חברים כמעט בכל שבת ושבת אנשים וחברים אחרים, כי שבת נקרא 'שבת מלכתא', ומלכות - פה, תורה שבעל פה קרינן לה (תיקונ' ז יז א), רצה לומר כנ"ל, שכל צדיק שמקדש פיו ולשונו בתורה ובתפלה - אזי יש לו בשבת כח בפה לפרש תורה שבעל פה על פי תורה שבכתב.

וזהו פירוש הכתובים הנ"ל; ויקהל משה את כל עדת בני ישראל רצה לומר, שזה היה ממחרת יום הכפורים שירד משה מן ההר בקדושה גדולה שקיבל בהר ארבעים יום, על כן היו נאספים כל ישראל אליו, מחמת שידעו שישמעו ממנו דיבורים קדושים ותורות חדשות שלא שמעו עדיין מעולם. וזהו שפירש רש"י על פי דיבורו הם נאספים רצונו לומר, על פי שהיה לו דיבורים קדושים נאספים אליו מעצמם לשמוע ממנו תורות ועצות לעבודת השם. וזהו פירוש ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם רצה לומר, כמו שאתם נאספים אלי מחמת שאתם שומעים ממני דיבורים קדושים ותורות חדשות - כן תעשו גם אתם לקדש עצמיכם בכל קדושות, כדי שיהיה לכם גם כן דיבורים קדושים, ותהיו יכולים לאסוף אנשים חברים לקבל מכם תורות וקדושות ועצות לעבודת ה'. וזהו הסמיכות ששת ימים וגו' וביום השביעי יהיה לכם קודש רצה לומר, שיהיה לכם קדושה יתירה בשבת, ויהיה לכם כח לקבץ בני אדם להורות להעם דרך ה' לעבודתו יתברך שמו.

8: "ויחן העם כנגד ההר"

רמב"ן (שמות פרק כה פסוק ב)

וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכמו שנאמר שם (לעיל כד טז) וישכן כבוד ה' על הר סיני, וכתוב (דברים ה כא) הן הראנו ה' אלוקינו את כבודו ואת גדלו, כן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן (להלן מ לד). והזכיר במשכן שני פעמים וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד "את כבודו ואת גדלו". והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני. ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני. וכמו שאמר במתן תורה (דברים ד לו) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה, כך במשכן כתיב (במדבר ז פט) וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו. ונכפל "וידבר אליו" להגיד מה שאמרו בקבלה שהיה הקול בא מן השמים אל משה מעל הכפרת ומשם מדבר עמו, כי כל דבור עם משה היה מן השמים ביום ונשמע מבין שני הכרובים, כדרך ודבריו שמעת מתוך האש (דברים ד לו), ועל כן היו שניהם זהב. וכן אמר הכתוב (להלן כט מב מג) אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם ונקדש בכבודי, כי שם יהיה בית מועד לדבור ונקדש בכבודי:

כלי יקר

ועל צד הרמז נאמר שהקהל זה היה לתווך השלום ביניהם, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, ואחר שרצה להודיעם מעשה המשכן שיהיו כולם שותפים בו דומה כאילו הושיב את כולם במדור אחד, ועל כן הוצרך להקהילם תחילה שיהיו באגודה אחת. ועל כן פירש רש"י שהיה זה למחרת יום הכפורים לפי שכל החניות היו במחלוקת ותרעומות חוץ מן החניה שקודם מתן תורה שנאמר (שמות יט ב) ויחן שם ישראל וגו' ואם כן איך אפשר להקהילם בזמן שהם מחולקים ואין דעתם שוה ואין זה זמן מוכן, לזה מצא משה להקהילם כרצונו למחרת יום הכפורים כי ביום כיפור השלום מתווך ביניהם ובעצם היום ההוא כולם באגודה אחת על כן היה בנקל להקהילם ביום המחרת כל זמן ששלום האתמול קיים....

אם המשכן מהוה המשכו של הר סיני כמו שמציין הרמב"ן - ברור שכמו שהיה דרוש אחדות לפני קבלת התורה צריך אחדות לפני בניית המשכן!